

Јелена Ђ. Видић

Универзитет у Новом Саду

Правни факултет у Новом Саду

j.vidic@pf.uns.ac.rs

ORCID ID: 0000-0001-7471-2981

Милица С. Ковачевић

Универзитет у Новом Саду

Правни факултет у Новом Саду

m.kovacevic@pf.uns.ac.rs

ORCID ID: 0000-0001-7310-743X

О РАЗЛОЗИМА НЕВАЖНОСТИ ЗАВЕШТАЊА У СРПСКОМ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ*

Сажетак: Да би било њуноважно, завештање као правни посло *mortis causa* мора испуњити одређене услове који су дајни у сваком конкретном правном поретку. У српском праву, начелно посматрано, правно дејство може да произведе само завештање које је сачинило завештајно способно лице, слободно изражавајући своју вољу, чија је садржина у складу са принудним прописима и правилима морала, а које је сачињено у неком од облика прописаних законом. Недостатак било кој од наведених елемената, чини завештање њуноважним.

Правни поредак сваке државе вреднује разлоге неважност завештања и сходно њоме их разврстава на ништава и рушљива завештања. Ништавост као врста грађанскоправне санкције има за циљ да ојача правну сигурност, штитићи ошћини интерес и сигурност правног промета. Рушљивост, са друге стране, као санкција слабијеј правној дејстви, пре свега дира у приватне интересе заинтересованих лица, ња су стога и њени домети ужи. Закон о наслеђивању Србије на јасан и прецизан начин раздваја ништава од рушљивих завештања у погледу узрока који до њих доводе, крућа лица која се могу позиваћи на њих, рокова у којима је могуће испицање њиховој посло-

* Рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта „Правна традиција и нови правни изазови“ чији је носилац Правни факултет у Новом Саду.

јања, као и *правних последица йониијаја*. Иако су начелно у оквирима класичних разлоја неважностии *правних йослова садржаних у Закону о облигационим односима*, неки од разлоја *ниииавосіи и рушљивосіи*, као и *йоједини йроцесни аіекии неважностии завештања*, уважавајући њеіове *сіецифичностии* као *йравної йосла mortis causa*, наследнойправним йроіисима йрилаіојени су *маіерији завештајної наслеђивања*.

У раду се саіледавају уйраво начини на који су у срійском, али и остіалим йојединим савременим йравним уређењима, као *ииіо* сунемачко, аусіријско, француско и руско йраво, реіулисана йреіходно сіоменуіа *ииіања*, йри чему се у фокусу *йажње ауіора* налазе законска *реіења* која су *йрихваћена у домаћем йраву*. На *іемељу њиховой саіледавања*, консуліујући *исіовремено сііавове акіуелне йравне докірине и судске йраксе*, као и *узимајући у обзир йоједине добре солуције уочене у уйоредном йраву*, ауіори износе *огіоварајуће йредлоіе* који би моіли *дойринейи унаіређењу законске реіулаіиве йосвећене разлозима неважностии завештања у законодавсіву Србије de lege ferenda*.

Кључне речи: *ниииавосі завештања, рушљивосі завештања, јавни йоредак, завештајна сіособносі, фалсификовање завештања, мане воље, облик завештања.*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Правно дејство располагања за случај смрти може да проистекне искључиво из завештања које испуњава законом прописане услове, јер једино пуноважно завештање може да произведе жељене правне последице. У супротном, реч је о неважећем завештању.

Домаћи правни поредак, као што је то начелно случај и у осталим савременим правним уређењима Европе, познаје више разлога неважности завештања, традиционално их сврставајући у две категорије. Спрам правних последица које наступају, разликују се разлози који воде ништавости завештања, као и они који за последицу имају његову рушљивост. Ништавост као врста грађанскоправне санкције има за циљ да ојача правну сигурност, штитећи општи интерес и сигурност правног промета. Закон о наслеђивању Србије познаје општу ништавост завештања, али и посебне случајеве ништавости који произилазе из специфичности завештања као правног посла. Истовремено, спрам разлога, последица ништавости може да погоди цело завештање или само један његов део. У том смислу може се говорити о потпуној и делимичној ништавости завештања. Рушљивост, са друге стране, као санкција слабијег правног дејства, пре свега дира у приватне интересе заинтересованих лица, па су њени домети ужи. Но, и у погледу појединих разлога

који доводе до ове санкције, могу се применити правила о делимичној ништавости завештања.

У зависности од конкретног разлога неважности завештања, у домаћем законодавству, али и компаративно посматрано, разликују се круг субјеката који се могу позивати на њих, временски оквири у којима они то могу да учине, као и начин на који је потребно да ова лица поставе свој тужбени захтев. Услед тога, правилно утврђивање разлога за побијање завештања је од изузетног значаја у сваком конкретном случају. Регулацију разлоге ништавости и рушљивости завештања, Закон о наслеђивању је начелно остао у оквирима класичних разлога неважности правних послова, уз одређене изузетке, који су прилагођени материји завештајног наслеђивања, као што је то случај код недостатка завештајне способности, облика завештања, те рокова за истицање рушљивости. Аутори су мишљења да у домену разлога неважности завештања има простора унапређењу законског текста у будућности, ради отклањања извесних недоумица које произилазе из важеће законске регулативе појединих од њих.

1. РАЗЛОЗИ НЕВАЖНОСТИ ЗАВЕШТАЊА У СРПСКОМ ПРАВУ

1.1. Ништавост као разлог неважности завештања

Према Закону о наслеђивању Србије, завештање је ништаво онда када је његова садржина супротна императивним нормама домаћег правног система, јавном поретку и добрим обичајима.¹ Наведена одредба својствена је сваком правном послу предузетом у границама домаћег правног система и у том погледу је општег карактера. Повреда јавног поретка и добрих обичаја испољава се кроз недозвољеност садржине завештања, његовог предмета, циља, као и завештаочевих мотива.² Циљ због којег је сачињено завештање или нека његова одредба мора бити заснован на допуштеним побудама. Како је завештање добротин правни посао, недозвољени мотиви завештаоца, када су битно утицали на одлуку располагања имовином, биће релевантни приликом доношења одлуке о оцени ништавости. Из тог разлога ће завештање, чак и када му садржина није на први поглед недозвољена, бити ништаво када је завешталац био мотивисан недопуштеним побудама приликом свог располагања.³ Недопуштене побуде морају да буду одлучујућег карактера,

¹ Чл. 155 Закона о наслеђивању Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015. У даљем тексту: ЗОН Србије.

² Д. Ђурђевић, *Наследно право*, Правни факултет у Београду, Београд, 2010, 204.

³ Иако изнето није изричито наведено у ЗОН Србије, такав закључак се намеће на основу општих правила облигационог права. Вид. чл. 53 у вези са чл. 25, ст. 3 Закона о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“,

па иако сам закон не наводи која побуда се може сматрати одлучујућом, теорија стоји на становишту да је то она у чијем одсуству завешталац не би саставио завештање.⁴ Завештање ће дакле бити у целини ништаво уколико је ништава одредба представљала одлучујућу побуду за сачињавање завештања, односно, када без ње до његовог сачињавања не би ни дошло.⁵

Ништаво је и завештање сачињено од стране лица које није навршило 15 година живота, односно лица које је због неспособности за расуђивање потпуно лишено пословне способности.⁶ Законом одређен узраст од 15 година живота представља објективни елемент завештајне способности, док способност за расуђивање чини њен субјективни елемент. Старосна граница се проверава и утврђује у сваком конкретном случају. Када је реч о способности за расуђивање, као једног од чешћих разлога за оспоравање пуноважности завештања у пракси, српско законодавство, за разлику од појединих савремених правних поредака, не садржи одређење овог појма.⁷ Постојање способности за расуђивање се претпоставља, што значи да је лице које оспорава њено постојање и очуваност, дужно да то и докаже.⁸ Да би завештање било пуно-

бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. листник РС“, бр. 18/2020, у даљем тексту: ЗОО Србије; као и Д. Ђурђевић, *Утицај недовољне моћива на пуноважност тестаменста*, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 3-4/2004, 447 и даље.

⁴ Д. Ђурђевић, *Наследно право*, 207.

⁵ Примера ради, уколико би завешталац оставио неком лицу своју имовину путем завештања због тога што је оно својевремено физички елиминисало завештаоачевог политичког противника, таква одредба је ништава, с тим што ће њена ништавост представљати разлог за поништај целог завештања само у случају када је завештајно располагање у корист тог лица представљало одлучујућу побуду за сачињавање завештања. Вид. О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, 439.

⁶ Чл. 156 ЗОН Србије.

⁷ Тако, примера ради, немачко, аустријско, хрватско и босанско-херцеговачко право дефинишу или ближе одређују субјективни елемент завештајне способности и то по правилу негативном формулацијом. У немачком праву прописано је да завештајну способност нема особа која због душевне поремећености, менталне заосталости или поремећаја свести није у стању да схвати значај изјаве последње воље и да поступа у складу са тим схватањем. Према наследноправним прописима Хрватске и Федерације БиХ, завештајну способност нема лице које у тренутку сачињавања завештања није било у стању да схвати значење изјаве своје воље и њене последице или није било способно да управља својом вољом толико да поступа у складу са тим знањем. У аустријском законодавству, завештајно способним сматра се лице које може да разуме значење и последице завештајног располагања и да се понаша у складу са тим. Завештање ће се сматрати ништавим када је завешталац изјавио последњу вољу у стању које искључује постојање завештајне способности, као што су, примера ради, ментална болест или стање интоксикације. Вид. Ј. Видић, М. Ковачевић, *О појединим питањима завештајног наслеђивања у српском праву – de lege ferenda (I део)*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1/2023, 166.

⁸ В. Ђорђевић, *Наследно право*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 1997, 261; Б. Благојевић, *Наследно право СФРЈ*, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1964, 224; Т. Ђурђић-Милошевић, *Неки аспекти завештајне способности*, Правни живот, Београд, 10/2013, 565-566.

важно, неопходно је кумулативно постојање оба елемента у моменту његовог састављања, али и у тренутку када се већ сачињено завештање мења или опозива. Накнадно стечена завештајна способност не доводи до пуноважности завештања сачињеног без њеног постојања. С друге стране, накнадни губитак способности за расуђивање који је уследио након чина састављања завештања, не утиче на његову пуноважност.⁹ Завештање које је сачињено без постојања завештајне способности увек је у целини ништаво.

Фалсификовано завештање је такође ништаво.¹⁰ Суштина санкционисања ништавошћу фалсификованог завештања је у спречавању да једно писмено буде представљено као воља оставиоца, која ни формално није постојала у његовом састављању.¹¹ Завештање може да буде потпуно или делимично фалсификовано. О потпуно фалсификованом завештању може се говорити када његова садржина настане без сазнања завештаоца, односно када је његов потпис фалсификован, док делимично фалсификовано завештање постоји када је, у мањем или већем обиму, његова садржина измењена у односу на оно што је завешталац навео. Разлика у обиму и начину фалсификовања завештања остаје без значаја у смислу наступања последица ништавости.^{12,13}

Изнети разлози воде *in toto* ништавости правног посла, с тим да уколико су једна или више одредаба завештања супротне принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, могуће је да завештање као правни посао остане на снази. Реч је о делимичној ништавости завештања.¹⁴ Наиме,

⁹ Чл. 80, ст. 1 ЗОН Србије. Домаће законодавство регулише и ситуацију када неспособност за расуђивање наступи након што је завештање сачињено, што само завештање не чини ништавим нити рушљивим, али се исто може ставити ван снаге. За више видети код: Д. Живојиновић, *Састављање завештања ван снаге у аустријском и српском праву*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 88/2020, 25-28.

¹⁰ Чл. 157 ЗОН Србије.

¹¹ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 437.

¹² В. Ђорђевић, *op. cit.*, 261. За утврђивање фалсификата значајни су кривичноправни прописи, јер фалсификовање завештања спада у кривична дела фалсификовања исправа. Више код: Д. Живојиновић, *Ништавост фалсификованог завештања*, Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу – Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2009, 259 са даљим упућивањем.

¹³ Иако нису чести случајеви, симуловано и фиктивно завештање, као и завештање код којег процес формирања воље није довршен, односно код којег воља није изнета са намером располагања за случај смрти би такође била ништава. У циљу правне последности, напоменућемо да би споменути случајеви заправо спадали у непостојеће правне послове о чијој пуноважности се не расправља, јер како нису ни настали, то они не производе правно дејство. Међутим, њих треба третирати као ништава, због двојне деобе неважности завештања. Дакле, уколико би дошло до оспоравања пуноважности споменутих завештања у судском поступку, једина одлука суда у оваквим случајевима могла би да буде одлука о ништавости.

¹⁴ Институт делимичне ништавости је у својим почецима био скопчан са материјом завештајних располагања, па се потом његова примена проширила и на друге области. Вид. L. Häsemeyer, *Geltungserhaltende oder geltungserstörende Reduktion?*, M. Habersack et al

у завештајном праву, долази до изражаја древна максима да се корисно штетним не квари (*utile per inutile non vitiatur*). Изнето се може очекивати када су по својој природи и садржини завештајне одредбе такве да завештање може да опстане и без њих, као и у оним случајевима када спорне одредбе нису представљале одлучујућу побуду за његово сачињавање.¹⁵ У супротном, ништавост поменутих одредаба повлачи за собом и ништавост целог правног посла.

Правила о делимичној ништавости завештања односе се на још неке одредбе Закона о наслеђивању. Тако је њиме изричито предвиђена и ништавост одредаба којима завешталац одређује наследника свом наследнику или испорукопримцу (фидеикомисарна супституција). Ништава је и одредба којом завешталац забрањује или ограничава деобу наследства, као и оних којима забрањује свом наследнику или легатару да отуђе ствар или право које им је остављено.¹⁶ Истакнуте забране се *per se* односе на све законом предвиђене облике завештања. Поред ових, ништави ће бити и делови завештања којима се оставља одређена корист кругу лица која су непосредно или посредно повезана са поступком сачињавања завештања, при чему се он мора екстензивно сагледати, те се под овим поступком имају схватити и све друге радње усмерене на измену, допуну или опозив постојећег завештања, а не искључиво сам чин настанка завештања.¹⁷ Код поменуте забране круг лица је различито постављен у зависности од конкретног облика завештања. Код јавних облика завештања забрањено је остављати било какву корист лицима овлашћеним за сачињавање завештања, њиховим супружницима, прецима, потомцима и браћи и сестрама, као и завештајним сведоцима и њиховим супружницима, прецима, потомцима и браћи и сестрама.¹⁸ Код алогографског завештања забрањено је остављати било какву корист завештајним сведоцима, њиховим супружницима, прецима, потомцима, браћи и сестрама.¹⁹ Код усменог завештања, као изузетне форме располагања за случај смрти, забрањено је остављати било какву корист завештајним сведоцима, њиховим супружницима, прецима, потомцима, побочним сродницима до четвртог степена сродства, али и супружницима свих побројаних лица.²⁰ Потреба да се круг побочних сродника у смислу степена сродства додатно прошири код усменог завештања произилази из чињенице специфичних

(Hrsg.), *Festschrift für Peter Ulmer zum 70. Geburtstag am 2. Januar 2003*, De Gruyter Recht, Berlin 2003, 1099 са даљим упућивањем; наведено према: С. Мидоровић, *Делимична ништавост јавног*, докторска дисертација, Нови Сад, 2022, 37.

¹⁵ Чл. 158 ЗОН Србије.

¹⁶ Чл. 159 ЗОН Србије.

¹⁷ Б. Благојевић, *оп. cit.*, 272.

¹⁸ Чл. 160, ст. 1-2 ЗОН Србије.

¹⁹ Чл. 160, ст. 2 ЗОН Србије.

²⁰ Чл. 160, ст. 3 ЗОН Србије.

околности које доводе до његовог сачињавања и ширег простора недозвољеног утицаја током овог поступка, будући да су завештајни сведоци према постојећим прописима једини доказ садржине усменог завештања. Мимо изнетог, приметно је да у законском тексту не постоји забрана остављања користи путем завештања ванбрачном партнеру лица овлашћеног за сачињавање завештања или завештајних сведока, а код усменог завештања ни ванбрачном партнеру споменутог круга сродника сведока у чију корист су забрањена располагања. Неопходно је протумачити овај, по нашем мишљењу, законски недостатак. Полазећи од језичког тумачења наведених норми јасно је да је законодавац таксативно набројао лица у чију корист завештајно располагање за последицу има ништавост овакве одредбе завештања. Иста поставка може да се препозна и у члановима 8 и 39 ЗОН Србије, у којима је принципом еnumerације одређен круг законских, односно нужних наследника, а из којих произилази да ванбрачни партнер преминутог лица не може да наследи заоставштину применом правила законског, односно нужног наслеђивања. Пратећи описану логику, ни у погледу претходно споменутих норми не би било простора за њиховим ширим тумачењем, те евентуално уношење одредбе у садржину завештања којом би се располагало у корист ванбрачног партнера горе издвојене категорије лица, не би било спорно, посматрано са аспекта пуноважности конкретне одредбе. Међутим, овакво стање нам се чини проблематичним из угла изигравања закона и суштине самог прописа. Уколико се у обзир узме циљно тумачење, чињеница да је важећи пропис о наслеђивању усвојен 1995. године када категорија ванбрачне заједнице није била правно релевантна као данас, те да су се последње измене законског текста тичале искључиво положаја јавних бележника, као и Уставом и Породичним законом гарантован једнак правни положај супружника и ванбрачног партнера, закључак би морао бити другачији. Стога смо схватања да уколико би суд у поступку утврдио да је одређена корист из завештања остављена и ванбрачном партнеру наведеног круга лица, таква одредба могла бити оглашена ништавом.²¹ Ипак, у циљу правне сигурности, *de lege ferenda* законом би експлицитно требало прописати и ништавост оног завештајног располагања које би било учињено у корист ванбрачног партнера овлашћеног лица за сачињавање јавних облика завештања, као и располагања

²¹ Као важно претходно питање у овом случају могло би да се постави питање доказивања (не)постојања ванбрачне заједнице. Но, отварање ове проблематике превазишло би предвиђени обим рада, па ће се аутори зауставити на овој тврдњи, упућујући читаоце на решење Закона о пензијском и инвалидском осигурању према којем се постојање ванбрачне заједнице утврђује у ванпарничном поступку. Вид. чл. 28 Закона о пензијском и инвалидском осигурању Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022, 76/2023 и 94/2024.

које је учињено у корист ванбрачног партнера завештајних сведока код јавних облика завештања, алогографског и усменог завештања. Најзад, исто правило би требало предвидети и када се усменим завештањем располаже у корист ванбрачног партнера предака, потомака и побочних сродника (закључно са четвртим степеном побочног сродства) завештајних сведока.

1.2. Рушљивост као разлог неважности завештања

Домаћи правни поредак познаје неколико разлога који воде рушљивости завештања као правног посла. То су: мане завештаоачеве воље, непоштовање облика и услова одређених законом приликом сачињавања завештања, као и његово сачињавање од стране завештајно неспособног лица.²²

Према чл. 167 ЗОН Србије, рушљиво је оно завештање које је настало под утицајем принуде, претње, преваре или заблуде све док постоји узрочна веза између њих и воље завештаоца. С обзиром да је слободно изјављена воља неопходан предуслов правноваљаног завештања, када је она била под утицајем мана воље, завештање може да буде поништено. О изостанку слободне воље може се говорити онда када је завешталац био физички принуђен да састави завештање које не одговара његовој стварној вољи.²³ Претњом се код завештаоца изазива оправдан страх да ће наступити будућа опасност њему, његовој имовини или њему блиским лицима. Она може бити и моралне природе, уколико би се завештаоцу ставило до знања да ће бити обзнањено нешто што ће шкодити његовом угледу или угледу њему блиских лица.²⁴ Када завешталац има погрешну представу о релевантним околностима сопственог располагања *mortis causa*, односно када је свесно доведен у такво стање од стране наследника или неког трећег лица, ради се о заблуди, односно превари. Да би мане воље имале за последицу рушљивост завештања, неопходно је да су исте изазвале завештаоачево активно понашање, односно да је услед њиховог постојања завешталац сачинио или опозвао завештање.²⁵ Како је српским позитивним прописима једино дозвољено *mortis causa* располагање у виду једностраног располагања без накнаде, то је без значаја од кога потиче мана воље. На вољу завештаоца може да утиче неко из круга потенцијалних сукцесора, њима блиских лица, али нема сметње да на његову вољу утиче и неко треће лице, јер се за разлику од теретних правних

²² Чл. 164 ЗОН Србије.

²³ Погрешно се физичка принуда сврстава међу мане воље, јер код таквог утицаја на вољу она потпуно изостаје, па је пре реч о њеном непостојању, него њеној мани. Вид. Ђ. Пајтић, С. Радовановић, А. Дудаш, *Облигационо право*, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2018, 229.

²⁴ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 458.

²⁵ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 459.

послова, код завештања као доброделиног правног посла санкционише и недозвољен утицај трећих лица.²⁶ Законодавчева формулација о „заблуди о чињеницама које су завештаоца побудиле да сачини завештање“ подразумева примену свих општих правила ЗОО Србије која се односе на битну заблуду, имајући у виду и заблуду о мотиву. С обзиром да је завештање доброделино правни посао, заблуда о побуди завештаоца увек има за последицу рушљивост завештања.²⁷

Код завештања сачињеног под утицајем мана воље такође важи правило да ништавост одредби које су сачињене под утицајем претње, принуде, преваре или заблуде не утиче на ништавост осталог дела завештања, те да одредбе које су сачињене без мана воље остају на снази и производе правно дејство. Од овог правила постоје два изузетка када ће ништавост једне одредбе сачињене уз дејство мане воље довести до поништаја целог завештања. Први случај се односи на ситуацију када је одредба која је сачињена у присуству мане воље од таквог значаја да без ње не могу опстати остале завештајне одредбе, док други случај постоји онда кад је завештајна одредба која је сачињена у присуству мана воље представљала одлучујућу побуду за сачињавање завештања.²⁸

Надаље, рушљиво је и оно завештање које није сачињено у облику и под условима одређеним законом.²⁹ Недостатак у облику завештања увек представља разлог рушљивости. Завештање, наиме, представља строго формалан правни посао, а основни разлог за то произилази из чињенице да оно своја правна дејства треба да произведе тек након смрти завештаоца, услед чега је потребно да буде учињено у таквом облику који ће омогућити што поузданије сазнање о његовом постојању и садржини, чиме се смањује опасност од каснијих недоумица и злоупотреба.³⁰ Формалности, односно услови који су прописани за његову пуноважност тичу се како облика у којима се поједине радње предузимају (облика у ужем смислу), тако и поступка њиховог сачињавања, односно временског редоследа у којима радње чији је облик прописан треба предузети, а напослетку, када је то предвиђено и завештајних сведока.^{31,32}

²⁶ Л. Марковић, *Наследно право*, Штампарија „Дом“, Београд, 1930, 216; С. Марковић, *Наследно право у Југославији*, Савремена администрација, Београд, 1978, 257; Б. Благојевић, *оп. cit.*, 219.

²⁷ Чл. 62 ЗОО Србије, као и Д. Ђурђевић, *Наследно право*, 208.

²⁸ Чл. 167, ст. 2 ЗОН Србије.

²⁹ Чл. 168 ЗОН Србије.

³⁰ N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008, 134.

³¹ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *оп. cit.*, 320 и 460.

³² Понекад није једноставно разликовати повреду облика од фалсификовања завештања, као разлога његове неважности. У том контексту, треба назначити да сви пропусти у састављању завештања који нису праћени намером фалсификовања, представљају повреду облика. Фалсификовано завештање постоји само када је лице које је починило фалсификат

Тако, уколико законодавац прописује обавезно присуство и истовремено потписивање завештајних сведока као услов пуноважности завештања, као што је то случај, примера ради код алогографског завештања, повреда облика постоји уколико би један од сведока потписао завештање пре завештаоца или уколико не би био присутан када се завешталац упознавао са садржином завештања, односно приликом његовог потписивања, те ће стога у тим и другим сличним случајевима последица увек бити рушљивост.³³

Напоследку, рушљиво је и завештање које је сачинило лице које има навршених 15 година живота, али је у тренутку његовог сачињавања било неспособно за расуђивање.³⁴ Споменути разлог рушљивости завештања изазива недоумице, како у правној доктрини, тако и у судској пракси.

Како је то наведено, овај елемент завештајне способности у српском праву није ближе одређен. Према доктринарним ставовима, способност за расуђивање представља способност лица да разуме околности и значај у вези правних послова које предузима, као и да самостално одмери своја дела приликом одлучивања.³⁵ Као субјективни елемент завештајне способности, способност за расуђивање неодвојиви је део пословне способности, што намеће питање њене правне природе. У делу теорије, завештајна способност је схваћена као посебна правна способност,³⁶ док је од стране одређеног броја цивилиста заузет став да је завештајна способност заправо пословна способност или да, у најбољем случају, представља њену подврсту.³⁷ Аутори су сагласни са схватањем изнетим у доктрини да завештајна и пословна способност имају у начелу исти начин стицања, као и исти циљ – пренос добара.³⁸ Међутим, потребно је имати у виду да је завештање строго лични правни посао, услед чега одсуство завештајне способности не може да се

имало намеру да лажно искаже вољу оставиоца. Вид. О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 436–437; као и Д. Живојиновић, *Нишћавост фалсификованог завештања*, 264–265.

³³ Чл. 85 ЗОН Србије, као и одлуку ВКС Рев 2647/2021 од 20.10.2022. године, доступна на: <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/rev-26472021-3139>, датум посете: 28.02.2025. године.

³⁴ Чл. 166 ЗОН Србије.

³⁵ N. Gavella, V. Belaj, *op. cit.*, 131; Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*. Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије, Ниш, 2016, 159. Још од римског доба су се умно занемоћала лица одвајала од лица која су душевно здрава у смислу могућности предузимања правних послова, пре свега ради њихове заштите, али и због сигурности целокупног правног промета. Вид. Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Правни факултет у Београду, Београд, 2011, 147; наведено према: Н. Тешић, *О правној ословном осамостљивању физичких лица*, Усклађивање пословног права Србије с правом Европске уније, Београд, 2013, 422.

³⁶ По изнетом схватању завештајна способност се схвата као „својство физичке особе да очитивањем своје воље може ваљано опоручити“. Вид. N. Gavella, V. Belaj, *op. cit.*, 130.

³⁷ С. Марковић, *Однос шестостамениталне према правној и пословној способности*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 1974, 157.

³⁸ *Ibid.*, 157.

надомести, док изостанак пословне способности може да се компензује путем пуномоћства или законског заступања.³⁹ Такође, минимална старосна доб за стицање завештајне и пословне способности у домаћем правном систему је различито одређена, с обзиром на ужи домашaj завештајне способности.

На основу свега изнетог, аутори се приклањају схватању оног дела доктрине према којем завештајну способност треба сматрати посебном врстом способности.⁴⁰

Иако завештајну способност треба посматрати одвојено од пословне способности, српско право не познаје поступак лишења завештајне способности због недостатка способности за расуђивање,⁴¹ који се, међутим, може утврђивати у поступку лишења пословне способности. Стога, када постоји судска одлука о потпуном лишењу пословне способности, настаје неопорива претпоставка да нема ни завештајне способности, у ком случају, као што је законодавац правилно предвидео, наступа ништавост завештања.⁴² Но, поступак за лишење пословне способности може да резултира и делимичним лишењем ове способности.⁴³ Отуда се намеће питање утицаја такве судске одлуке на завештајну способност, а тиме и на пуноважност завештања. Иако недостатак способности за расуђивање може да се доказује свим доказним средствима, најчешће се прибегава судско-психијатријском вештачењу на основу ког се утврђује, мимо правних послова на које је лице законом овлашћено, врста и обим других послова које оно такође може самостално да предузима.⁴⁴ Сходно томе, у случају постојања судске одлуке о делимичном лишењу пословне способности, рушљиво је оно завештање када одлуком није истовремено одређена и могућност његовог сачињавања. С друге стране, завештање које спада у круг дозвољених правних послова према судској одлуци о делимичном лишењу пословне способности, не може

³⁹ Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*, 157.

⁴⁰ Завештајна способност као посебна врста способности није новина, јер су се и друге врсте способности временом издвојиле. Примера ради, радна и деликтна способност. Вид. детаљније код: *Ibid.*, 157; Б. Благојевић, *op. cit.*, 223; Ј. Видић Трнинић, *Активна завештајна способност у савременим правима Европe*, Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније: тематски зборник, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2020, 326; М. Крећ, Ђ. Павић, *Komentar Zakona o nasledovanju*, Narodne novine, Zagreb, 1964, 186 и други.

⁴¹ Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*, 153-154.

⁴² О. Б. Антић, З. М. Баљиновац, *op. cit.*, 435.

⁴³ Чл. 40, ст. 1 Закона о ванпарничном поступку Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Сл. гласник РС“, бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. закон и 14/2022, у даљем тексту: ЗВП Србије.

⁴⁴ Чл. 40, ст. 3 ЗВП Србије, као и пример примене наведеног правила у судској пракси у решењу Вишег суда у Новом Саду ГЖ-2093/16 од 21.06.2016. године, доступно на:

<http://bilden.osns.rs/presuda/sentenca?url=delimicno-lisenje-poslovne-sposobnosti>, датум посете: 01.03.2025. године.

бити предмет рушљивости. Као споран, остаје случај када не постоји одлука ванпарничног суда о лишењу пословне способности, а лице не поседује способност за расуђивање. Чињеница непостојања судске одлуке о лишењу пословне способности не представља сметњу доказивања одсуства завештајне способности.⁴⁵ Према постојећем стању ствари, такво завештање би било рушљиво. Оваква регулатива се чини проблематичном из више разлога. Најпре, стиче се утисак да је за примену санкције пресудно постојање формалне судске одлуке, а не суштина разлога неважности завештања, односно само непостојање способности за расуђивање.⁴⁶ У том контексту, замисливе су ситуације када би завештање лица које нема способност за расуђивање, ако га је оно сачинило пре покретања поступка и доношења решења о потпуном лишењу пословне способности било рушљиво, а уколико би исто такво лице сачинило завештање након доношења решења о потпуном лишењу пословне способности, оно било ништаво. Мишљења смо да прописивањем санкције рушљивости, законодавац практично оставља простор за накнадно оснажење завештања сачињеног од стране лица које нема правно релевантно вољу,⁴⁷ па самим тим и шири опсег злоупотребе и недопуштеног утицаја на завештаоца. Напослетку, не чини нам се оправданим прављење дистинкције између недостатака објективног и субјективног елемента завештајне способности у смислу начина њиховог санкционисања. Тешко да се може наћи упориште за регулативу према којој услед недостатка објективног елемента наступа ништавост завештања, а услед недостатка субјективног елемента било ништавост завештања, било његова рушљивост.⁴⁸ Полазећи од значаја

⁴⁵ О. Б. Антић, З. М. Балиновац, *op. cit.*, 457. Редовно се то чини у поступцима у којима се оспорава пуноважност завештања, где се на основу доступне медицинске документације од стране вештака поменуте струке утврђује очуваност или изостанак способности за расуђивање. Илустрације ради, у делу образложења одлуке највише судске инстанце наводи се да су „приликом одлучивања, нижестепени судови ценили околност да завештање садржи недостатке који за последицу имају његов поништај, с обзиром да је оценом налаза вештака утврђено да пок. ___ није била способна за расуђивање и слободно изражавање своје воље, односно да није била способна за сачињавање завештања“. Вид. одлуку ВКС Рев 5151/2020 од 14.04.2021. године, доступна на: vrh.sud.rs, датум посете: 20.02.2025. године; као и део образложења друге одлуке којим се истиче да је „на основу основног и допунског налаза и мишљења судског вештака медицинске струке за психијатрију и неурологију утврђено да покојни ___ није био способан да закључи уговор о купопродаји непокретности и судско завештање, јер у време њиховог закључења није био способан да схвати значај ових правних послова и није могао рационално да расуђује и да штити своја права и интересе“. Вид одлуку ВС Рев 20539/2023 од 04.04.2024. године, доступне на: vrh.sud.rs, датум посете: 20.02.2025. године.

⁴⁶ Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*, 161; Ј. Видић, М. Ковачевић, *op. cit.*, 168.

⁴⁷ Ј. Видић Трнинић, *op. cit.*, 331.

⁴⁸ За разлику од правних послова *inter vivos* где постоји ограничена пословна способност физичких лица, у погледу правних послова *mortis causa* оваква могућност не постоји,

који завештајна способност има за настанак пуноважног завештања, не само недостатак објективног, већ и субјективног услова завештајне способности увек би требало да буде санкционисан ништавошћу завештања, с обзиром на то да они имају исти значај за формирање правно релевантне воље завештаоца.⁴⁹ Истовремено, имајући у виду чињеницу да постојање завештајне способности, а тиме и способности за расуђивање, треба одвојено вредновати од пословне способности и одмеравати је према потреби за сачињавање завештања, сматрамо корисним решење према којем би субјективни услов завештајне способности био ближе одређен у самом законском тексту. Ово нарочито имајући у виду да одлука суда о могућности сачињавања завештања од стране лица које се делимично лишава пословне способности зависи од степена његове способности за расуђивање. Стога се приклањамо мишљењу дела доктрине према којем способност за расуђивање *de lege ferenda* треба дефинисати као способност неког лица да схвати смисао, суштину и правни значај завештања, његове стварне и правне последице и способност да поступа у складу са тим сазнањем.⁵⁰

1.3. Процесни аспекти неважности завештања

У случају да се током оставинског поступка појави неки од разлога неважности завештања, његов даљи ток условљен је питањем да ли пуноважност завештања зависи од разрешења неке спорне чињенице или се ради о спорном правном питању. Следствено томе, спорно правно питање расправље се у самом поступку за расправљање заоставштине, док ће у случају постојања спорних чињеница доћи до упућивања заинтересованих лица на парницу.⁵¹ Заинтересована лица могу покренути парнични поступак у року који не може бити дужи од 30 дана.⁵² Међутим, ради се о инструкционом року којим ова лица нису везана. Она своје право не црпе из одлуке суда, већ из самог закона, који уједно прописује и рокове у којима се могу истицати

јер се завештајна способности не може степенувати, односно ограничити. Вид. С. Марковић, *Однос тестаментарне према правној и пословној способности*, 168-169. Према општим правилима, правни послови које закључе ограничено пословно способна лица без одобрења законског заступника су рушљиви правни послови који могу бити накнадно оснажени одобрењем законског заступника. Вид. чл. 56 ЗОО Србије. У домену наследног права, услед правне природе самог завештања, таква могућност не постоји, стога, у случају када завештајна способност не постоји, не би требало ни да буде места за примену санкције рушљивости. Вид. Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*, 161.

⁴⁹ Ј. Видић, М. Ковачевић, *op. cit.*, 168.

⁵⁰ Д. Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata u de lege ferenda*, 160.

⁵¹ Чл. 119 ЗВП Србије.

⁵² Чл. 24 ЗВП Србије.

разлози неважности завештања. Дакле, иако је реч о редовном току поступка, одлука суда надлежног за расправљање заоставштине није неопходан предуслов за покретање парничног поступка. Уколико учесници у остављеном року покрену парнични поступак, оставински суд ће донети решење о прекиду поступка. У случају када у датом року не дође до покретања парничног поступка, суд који спроводи оставински поступак ће бити слободан да доврши започети поступак без обзира на захтеве у погледу којих је учесник упућен на парницу.⁵³

Традиционално различито третирање разлога ништавости и рушљивости завештања доводи до тога да и судске одлуке којима се о њима одлучује, спрам своје правне природе, буду различите. Наиме, с обзиром да ништавост наступа *ex lege* и да се његова дејства протежу *ex tunc*, односно да се узима да ништаво завештање никада није ни настало,⁵⁴ судска одлука мора да буде деклараторног карактера. Изнето важи без обзира да ли одлуку доноси оставински или парнични суд. Уколико се пак покрене парница, тада и тужбени захтев по својој природи мора да буде деклараторни. Као тужилац може да се појави свако заинтересовано лице, а због значаја који институт ништавости сам по себи носи, надлежни суд је овлашћен да о разлозима ништавости води рачуна и по службеној дужности водећи притом рачуна о начелу диспозиције.⁵⁵ Након утврђивања ништавости завештања, у погледу начина расподеле заоставштине, могуће су две солуције. У случају да постоји раније сачињено завештање, заоставштина ће се расподелити у складу са његовом садржином. Уколико то није случај или завештање постоји, али није пуновожно, примениће се одредбе о законском наслеђивању. Ништаво завештање се не може конвалидирати, али је могућа његова конверзија, у смислу чл. 106 ЗОО Србије.⁵⁶ Уколико су одређена лица стекла неку корист на основу завештања које је оглашено ништавим (тзв. привидни наследници), иста ће бити дужна да стечено врате у пуном или делимичном обиму у зависности од њихове (не)савесности. Сматра се да су привидни наследници постали несавесни у тренутку када им је достављен тужбени захтев, али се може доказивати да су били несавесни и пре тог тренутка.⁵⁷ Ако су били савесни и у међувремену стекли својину одржајем, односно уколико су располагали покретним стварима у корист трећег лица или је наступила застарелост по-

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Чл. 163 ЗОН Србије.

⁵⁵ Чл. 161 ЗОН Србије.

⁵⁶ Према схватању доктрине, конверзија је могућа када апсолутна ништавост није последица лоших намера завештаоца већ непознавања права, при чему се таква ситуација посматра као својеврсни вид допуњујућег тумачења завештања на основу хипотетичке воље завештаоца. Вид. Д. Ђурђевић, *Наследно право*, 206.

⁵⁷ В. Ђорђевић, *op. cit.*, 264.

траживања, прави наследник неће успети са својим захтевом с обзиром да последице ништавости не дирају у правила о одржају, стицању од невласника и застарелости потраживања.⁵⁸

Код рушљивости завештања ситуација је битно другачија. Рушљиво завештање као правни посао постоји, с тим што је његова правна судбина неизвесна због недостатака који су настали приликом његовог састављања. Стога рушљивост не наступа по сили закона, а надлежни суд нема овлашћења да се по службеној дужности упушта у испитивање његове ваљаности. Стање неизвесности које за собом неминовно повлаче рушљиви правни послови може бити двојако решено, те они могу да буду поништени или оснажени. Како је већ истакнуто, до поништења завештања може доћи и у оставинском и у парничном поступку. У оба случаја се, правноснажном судском одлуком до тада важећем завештању одузима правно дејство због његових утврђених мањкавости, а на основу тужбеног захтева који може бити поднет искључиво од стране лица које за то има правни интерес.⁵⁹ Стога су и тужбени захтев и судска одлука о поништењу рушљивог завештања увек преображајног карактера. Но, уколико се током поступка утврди да нема места доношењу одлуке о поништењу завештања, оно ће наставити да производи правно дејство. Исти исход ће наступити и уколико правно заинтересована лица у законом прописаним роковима не истакну захтев за поништење рушљивог завештања. Дакле, од воље, односно одлуке лица која имају правни интерес зависи да ли ће правно мањкаво завештање наставити да производи правно дејство, јер његовом конвалидацијом оно бива коначно оснажено са дејством *ex tunc*. Круг правно заинтересованих лица је постављен уже него када је реч о разлозима који воде ништавости завештања и чине га она лица која би да нема завештања била позвана да наследе одређени део заоставштине по основу законског наслеђивања. Поред законских наследника, на рушљивост могу да се позову и сва она лица која учине вероватним да би им у недостатку пуноважног завештања припала нека друга корист из заоставштине (примера ради, сингуларни сукцесори, лица која су била оглашена наследницима раније важећим завештањем које је опозвано састављањем новог и други).

Законом је различито одређен и временски оквир у којем је могуће истицање разлога ништавости и рушљивости. Истицање ништавости завештања представља право које није ограничено роком. Ради се о праву које не застарева.⁶⁰ Код рушљивости завештања, рокови постоје и преклузивне су

⁵⁸ Чл. 162, ст. 2 ЗОН Србије. Неопходно је истаћи перемпторни приговор. *Ibid*, 264.

⁵⁹ Чл. 165 ЗОН Србије.

⁶⁰ Чл. 162, ст. 1 ЗОН Србије.

природе, иако Врховни суд у једној од својих новијих одлука наводи да су рокови у којима може да се захтева поништај завештања „рокови застарелости, а не рокови преклузивне природе, па на њих суд не пази по службеној дужности, већ само по приговору заинтересоване стране.“⁶¹ Овакво схватање се не може прихватити и у том погледу су ставови савремене правне доктрине јединствени.⁶² Уколико би се сматрало да су ти рокови застарни, онда би лице које има правни интерес и по њиховом протеклу могло да поднесе тужбу којом захтева поништај завештања, а суд би, с обзиром да о њима не води рачуна по службеној дужности, био дужан да поступа по поднетом тужбеном захтеву, осим уколико друга страна не би истакла приговор застарелости. Мишљења смо да је став да се ради о роковима застарелости погрешан и да то није била интенција законодавца.⁶³ Рушљивост може да се истиче у субјективном и објективном року. Субјективни рок износи годину дана, док објективни рок износи десет година. Субјективни рок за поништај завештања због завештајне неспособности и мана завештаоачеве воље почиње да тече од дана сазнања за постојање узрока рушљивости,⁶⁴ а код непоштовања облика завештања и законом одређених услова од дана сазнања за завештање.⁶⁵ Независно од разлога рушљивости, објективни рок се увек рачуна од дана проглашења завештања.⁶⁶ Субјективни рок од једне године не може да почне да тече пре проглашења завештања.⁶⁷ Уколико је лице које стиче одређену корист из заоставштине било несавесно, поништај завештања према њему може да се захтева у року од двадесет година од дана проглашења завештања.⁶⁸ Несавесно ће бити свако оно лице које је знало за мане завештаоачеве воље или их је проузроковало, при чему га и помагање и подстрекавање трећег лица чини несавесним. Несавесност постоји и када је лице знало за скривљено понашање, а није ништа поводом тога урадило.⁶⁹ Ако је лице постало несавесно протеклом објективног рока од 10 година, онда се рок од 20 година сматра конзумираним протеклом овог рока.⁷⁰

⁶¹ Одлука ВС Рев 20539/2023 од 04.04.2024. године, доступна на: *vrh.sud.rs*, датум посете: 20.02.2025. године.

⁶² Д. Ђурђевић, *Наследно право*, 208; N. Gavella, V. Belaj, *op. cit.*, 133; Н. Стојановић, *Наследно право*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2011, 301.

⁶³ За супротан закључак, да је реч о застарним роковима вид. Б. Благојевић, *op. cit.*, 274.

⁶⁴ Чл. 169, ст. 1 ЗОН Србије.

⁶⁵ Чл. 170, ст. 1 ЗОН Србије.

⁶⁶ Чл. 169, ст. 1 и чл. 170, ст. 1 ЗОН Србије.

⁶⁷ Чл. 169, ст. 2 и чл. 170, ст. 2 ЗОН Србије.

⁶⁸ Чл. 169, ст. 3 ЗОН Србије.

⁶⁹ В. Ђорђевић, *op. cit.*, 265.

⁷⁰ *Ibid.*, 265.

2. РАЗЛОЗИ НЕВАЖНОСТИ ЗАВЕШТАЊА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ⁷¹

Како сва савремена правна уређења постављају одређене услове пуноважности завештања као правног посла *mortis causa*, то је у редовима који следе дат приказ начина на који је у појединим од њих, попут немачког, аустријског, француског и руског законодавства, санкционисано непоштовање истих. Приликом анализе нормативног уређења неважности завештања у споменутих правима, акценат је стављен на поделу завештања на ништава и рушљива у зависности од разлога неважности, круг субјеката који се могу позивати на њих, као и временске границе у којима је могуће истицање њиховог постојања.

2.1. Немачко право

У праву Немачке, разлози неважности завештања деле се на разлоге ништавости (*Nichtigkeit*) и рушљивости, односно оспоривости, према законском тексту (*Anfechtung*).

Имајући у виду да се генерална клаузула ништавости односи на било који правни посао који је у супротности са добрим обичајима, то ова санкција из споменутог разлога погађа и завештање.⁷² До поништаја завештања из овог разлога најчешће долази уколико завешталац покушава да утиче на личну слободу својих наследника или испорукопримаца у доменима религије и брака, као и када вређа владајући морал у области сексуалности и заснивања животних заједница (примера ради, када је реч о завештањима у корист љубавнице/љубавника).⁷³ Ништав је и сваки правни посао, стога и завештање које противречи законским забранама или које не испуњава услове форме прописане законом.⁷⁴ Из одговарајућих одредаба дела Грађанског законика посвећеног регулативи наследног права, произилази да је завештање ништаво и у случају његовог сачињавања од стране лица које је завештајно неспособно.⁷⁵

⁷¹ Основу овог дела коауторског рада представља истраживање преузето из монографије „Увод у упоредно наследно право“, аутора Јелене Видић Трнинић, која је објављена у Новом Саду 2020. године.

⁷² § 138, ст. 1 Грађанског законика Немачке из 1896. године (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738, закључно са изменама и допунама из 2024. године, BGBl. 2024 I Nr. 323). Доступан на: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BjNR001950896.html>, датум посете: 02.03.2025. године. У даљем тексту: BGB.

⁷³ Д. Ђурђевић, *Апсолутна ништавност завештања*, докторска дисертација, Београд, 2004, 90.

⁷⁴ § 134 и § 125 BGB. Детаљније о ништавости завештања због повреде добрих обичаја и противречности са законским забранама, видети: Н. Brox, W. D. Walker, *Erbrecht*, München, 2010, 148–152.

⁷⁵ § 2229 BGB.

Ништавим ће се сматрати и завештање које завешталац није сачинио лично, као и оно у којем се трећем лицу препушта одлука о томе да ли ће овај правни посао производити правно дејство или у погледу лица која ће стећи својство наследника и предмета који ће им припасти на име наслеђа.⁷⁶ Ништавошћу је санкционисана и испорука, као и налог, који су управљени на чинидбу која је у моменту отварања наслеђа за сваког немогућа или је у супротности са, у том моменту, важећим законским забранама.⁷⁷

Правна санкција рушљивости погађа оно завештање које је сачињено под утицајем мана завештаочеве воље, односно претње, преваре или заблуде, укључујући и заблуду о мотиву.⁷⁸ Рушљиво је и оно завештање у коме је завешталац изоставио особу која је имала право на нужни део у моменту отварања наслеђа, а чије постојање му није било познато у време његовог сачињавања, односно, у коме је он заобишао лице које је рођено или имало право на нужни део тек након сачињавања завештања. Међутим, право на оспоравање завештања неће постојати уколико се може претпоставити да би завешталац располагао на овај начин, чак и да су му споменуте околности биле познате.⁷⁹ Право на поништај завештања из разлога рушљивости, начелно, припада сваком правном заинтересованом лицу које би имало непосредну корист од тога,⁸⁰ с тим што у случају изостављања нужног наследника, оно припада само лицу које има право на нужни део.⁸¹ Ово право се може остваривати у субјективном року од годину дана од момента сазнања за разлог рушљивости, односно, у објективном року од тридесет година од момента отварања наслеђа.⁸²

2.2. Аустријско право

Прихватајући класичну поделу неважећих правних послова, те узимајући у обзир и специфичности завештања, Грађански законик Аустрије узроке неважњости овог правног посла *mortis causa* дели на оне који доводе до његове ништавости или рушљивости.

У складу са одредбом општег дела Законика, ништавост представља санкцију за било који правни посао, стога и за завештање, које противречи законској забрани или је у супротности са моралом.⁸³ У делу посвећеном

⁷⁶ § 2064–2065 BGB.

⁷⁷ § 2171, ст. 1 и § 2192 BGB.

⁷⁸ § 2078 BGB.

⁷⁹ § 2079 BGB.

⁸⁰ § 2080, ст. 1 BGB.

⁸¹ § 2080, ст. 3 BGB.

⁸² § 2082 BGB.

⁸³ § 879, ст. 1 Грађанског законика Аустрије из 1811. године (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811, закључно са изменама и допунама из 2020. године, BGBl. I Nr.

наследноправној регулативи, предвиђено је да је завештање ништаво у случају његовог сачињавања у стању које искључује постојање завештајне способности.⁸⁴ На захтев лица које докаже да је до састављања завештања дошло у моменту када је завешталац био у стању да разуме значење и последице свог располагања и да се понаша у складу са тим, односно да је оно сачињено у тзв. светлим тренуцима (*lucida intervalla*), завештање ће бити пуноважно.⁸⁵ Ништаво је и завештање приликом чијег сачињавања није испоштован неки од прописаних обавезних елемената његове форме.⁸⁶ Експлицитно је прописана и ништавост завештајне одредбе којом је предвиђено да се одређено право стиче под немогућим одложним условом или немогућим одложним роком.⁸⁷ Такође, одредба у завештању којом се наследник обавезује да исплати испоруку трећем лицу уколико не испуни налог, пуноважна је само у мери у којој је налог дозвољен и могућ.⁸⁸

До рушљивости завештања доводе недостаци који се огледају у недозвољеном утицају на изјаву последње воље. Наиме, изјава последње воље мора бити одређена, промишљена, озбиљна и учињена без утицаја претње, преваре и заблуде, укључујући и битну заблуду.⁸⁹ Заблуда је посебно битна уколико је завешталац направио пропуст у погледу лица у чију је корист желео да располаже имовином или предмета који је хтео да завештава.⁹⁰ Поништење завештања из споменутих разлога, на захтев правно заинтересованог лица, могуће је у субјективном року од три године од сазнања за разлог рушљивости, односно, у објективном року од тридесет година од оставиоачеве смрти.⁹¹

2.3. Француско право

У француском праву, опште ограничење слободе уговарања произлази из установе јавног поретка и добрих обичаја. Њима је ограничена и слобода завештања, те је оно завештање којим се вређају јавни поредак и добри обичаји ништаво.⁹² Ништавошћу је санкционисано и завештање приликом чијег

16/2020). Доступан на: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>, датум посете: 03.03.2025. године. У даљем тексту: ABGB.

⁸⁴ § 567 и § 569 ABGB.

⁸⁵ § 568 у вези са § 566 ABGB.

⁸⁶ § 601 ABGB.

⁸⁷ § 698 и § 706 у вези са § 878 ABGB.

⁸⁸ § 712, ст. 1 у вези са § 878 ABGB.

⁸⁹ § 565 ABGB.

⁹⁰ § 570 ABGB.

⁹¹ § 1487 а, ст. 1 ABGB.

⁹² Чл. 6 Грађанског законика Француске из 1804. године (Civil Code, закључно са изменама и допунама из 2024. године). Доступан на: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/, датум посете: 03.03.2025. године. У даљем тексту: СС.

сачињавања је дошло до повреде прописане форме, било да се ради о елементима форме заједничким свим завештањима, било о оним предвиђеним за сваки облик понаособ.⁹³

Неважност завештања наступа и као последица неиспуњења осталих појединих услова његове пуноважности. Тако је за пуноважно сачињавање завештања неопходно постојање објективног елемента завештајне способности, као и способности примања користи по основу овог правног посла. Њу имају сва лица, осим оних, која су, према самом закону, неспособна да се појаве у овом својству.⁹⁴ Повреда наведеног услова представља разлог рушљивости завештања. Завештајно располагање условљено је и здравим разумом лица које га чини,⁹⁵ те је рушљиво и завештање које је сачињено од стране лица неспособног за расуђивање.⁹⁶ Рок за поништење завештања из наведених разлога износи пет година. Он почиње да тече од момента када је носилац права знао или је морао знати за чињенице које му омогућују његово остваривање.⁹⁷ Узимајући у обзир неопходност бржег окончања спорова везаних за наследство, став је судске праксе да у случају наведеног разлога рушљивости, споменути рок почиње да тече од момента оставиочеве смрти,⁹⁸ при чему се на њега могу позивати искључиво законски наследници и универзални испорукопримци.⁹⁹ Напошетку, рушљиво је и завештање које је завешталац сачинио под утицајем мана воље – заблуде, преваре или принуде.¹⁰¹ Тужба за поништење завештања због мана воље, такође се може поднети у року од пет година, који у случају заблуде и преваре почиње да тече од момента сазнања за споменуте разлоге, а у случају принуде од момента њеног престанка.¹⁰²

⁹³ Чл. 1001 CC; F. Lefebvre, *Successions et libéralités*, Régime juridique et fiscal, Nouvelle édition, 2011, 345.

⁹⁴ Чл. 902 CC.

⁹⁵ Чл. 901 у вези са чл. 414-1 CC.

⁹⁶ F. Lefebvre, *op. cit.*, 222.

⁹⁷ Чл. 414-2 и чл. 2224 CC.

⁹⁸ Cour de cassation, 1re chambre civile 20 mars 2013, n° 11-28318, доступна на: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT0000-27209240&fastReqId=51702958&>, датум посете: 04.03.2025. године.

⁹⁹ Cour de cassation. 1re chambre civile 17 février 2010, n° 08-21927, доступна на: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT-000021855971&fastReqId=1466743919&fastPos=1>, датум посете: 04.03.2025. године.

¹⁰⁰ Универзална испорука (*le legs universel*) подразумева такво располагање за случај смрти којим се једном или већем броју лица од стране завештаоца остављају сва његова добра. Вид. Јелена Видић Трнинић, *Увод у ујоредно наследно право*, Нови Сад, 2020, 113.

¹⁰¹ Чл. 901 у вези са чл. 1131 CC.

¹⁰² Чл. 1144 CC; A. M. Leroyer, *Droit des successions*, Éditions Dalloz – Paris, 2011, 239–240.

2.4. Руско право

О постојању неважећег завештања у руском праву може се говорити у случају повреде законом предвиђених захтева који се, у начелу, односе на личност завештаоца, његову слободну вољу, поступак сачињавања, форму, садржину и потврђивање завештања. У зависности од карактера повреде, завештање може бити неважеће на основу судске одлуке (рушљиво завештање, односно, према тексту Грађанског кодекса Руске Федерације – оспориво завештање) или независно од тога (ништаво завештање).¹⁰³

У складу са општим правилом Кодекса, ништав је сваки правни посао, стога и завештање чија је садржина противна установи јавног поретка и моралу.¹⁰⁴ Ништавост завештања као правног посла *mortis causa* постоји и у случају непоштовања: писане форме сачињавања и његовог потврђивања од стране јавног бележника или другог лица које за то има овлашћење,¹⁰⁵ обавезе својеручног писања и потписивања затвореног завештања,¹⁰⁶ као и правила о обавезном учешћу сведока приликом сачињавања, потписивања, потврђивања или предаје завештања јавном бележнику.¹⁰⁷ Завештање је ништаво и онда када је сачињено од стране лица које нема завештајну способност,¹⁰⁸ када није сачињено лично, већ преко пуномоћника,¹⁰⁹ те када је њиме располагао туђом имовином.¹¹⁰ Разлог за ништавост завештања, сачињеног у изузетним околностима, представља и одбијање суда да потврди чињеницу да је до његовог сачињавања дошло у оваквим околностима.¹¹¹

Рушљивост завештања проузрокују следећи разлози: сачињавање завештања од стране лица које није у стању да схвати значење својих поступака

¹⁰³ Чл. 1131, ст. 1 и чл. 168 Грађанског кодекса Руске Федерације – трећи део N 146-ФЗ (наследно право) ступио на снагу 2002. године, последње измене и допуне од 13. децембра 2024. године.

Доступан на: base.garant.ru/10164072/, датум посете: 05.03.2025. године. У даљем тексту: ГКРФ.

¹⁰⁴ Чл. 168, ст. 2 ГКРФ.

¹⁰⁵ Чл. 1124, ст. 1 у вези са чл. 1125 и чл. 1127–1128 ГКРФ.

¹⁰⁶ Чл. 1126, ст. 2 ГКРФ.

¹⁰⁷ Чл. 1124, ст. 3 ГКРФ.

¹⁰⁸ Чл. 1118, ст. 2 и чл. 21 ГКРФ.

¹⁰⁹ Чл. 1118, ст. 3 ГКРФ.

¹¹⁰ Чл. 1118 ГКРФ.

¹¹¹ Чл. 1129, ст. 3 ГКРФ. О разлозима ништавости завештања, детаљније видети: Б. А. Булаевский, Р. И. Виноградова, А. Ф. Ефимов, Т. Л. Левшина, Е. А. Павлова, И. В. Пантелеева, Н. В. Сучкова, М. Л. Шелютто, О. Ю. Шилоховост, К. Б. Ярошенко, *Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части третьей*, Москва 2007, 67–68; В. О. Гаврилов, *Коментарий к разделу V части III ГК РФ, Наследственное право*, Санкт-Петербург, 2003, 71–73; Р. Ю. Закиров, „К вопросу о недействительности завещания“, текст доступан на: <https://ale-gribov.livejournal.com/19414.html>, датум посете: 28.02.2025. године.

или да управља њима, односно контролише их;¹¹² неиспуњење законом прописаних услова на страни сведока чије је учешће било обавезно приликом сачињавања завештања;¹¹³ сачињавање завештања под утицајем битне заблуде, преваре, претње или принуде;¹¹⁴ те нарушавање интереса наследника који имају право на нужни део.^{115 116}

На ништавост завештања у циљу њеног утврђивања и примена последица које из тога произлазе, може се позивати свако заинтересовано лице у року од три године од момента почетка извршења завештања. Рушљиво завештање, на захтев лица чија су права или интереси засновани на закону њиме нарушени, може се поништавати у року од годину дана од сазнања за околности које представљају основ за оспоравање, али не пре момента отварања наслеђа.¹¹⁷

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Кодификујући разлоге неважности завештања као правног посла *mortis causa*, Закон о наслеђивању Србије начелно је остао у оквирима класичних разлога неважности правних послова садржаних у Закону о облигационим односима, с тим што је поједине разлоге ништавости и рушљивости, као и неке процесне аспекте неважности завештања, прилагодио материји завештајног наслеђивања. На темељу свеукупне анализе, може се закључити да важећи наследноправни пропис на јасан начин раздваја ништава од рушљивих завештања у погледу разлога, круга лица који се могу позивати на њих, рокова у којима је могуће истицати њихово постојање, а најзад и у погледу правних последица њиховог поништаја. Законодавац принципијелно води рачуна о правнополитичком значају услова за пуноважност завештања, те оне разлоге који су установљени у јавном интересу санкционише ништавошћу завештања, док разлоге који су установљени у приватном интересу, санкционише рушљивошћу овог правног посла. Имајући у виду да је завештање израз хтења завештаоца да се његова имовина расподели на основу његове воље, законодавац у завештајном, као што је то случај и у уговорном праву, истовремено примењује и древну максиму да се корисно штетним не квари, у складу са чим, сасвим оправдано, предвиђа и делимичну ништавост завештања.

¹¹² Чл. 177 ГКРФ.

¹¹³ Чл. 1124, ст. 2-3 ГКРФ.

¹¹⁴ Чл. 178–179 ГКРФ.

¹¹⁵ Чл. 1149 ГКРФ.

¹¹⁶ М. С. Абраменков, П. В. Чугунов, *Наследственное право*, Москва, 2019, 231–232; Р. Ю. Закиров, *Ibid.*

¹¹⁷ Чл. 1131, ст. 2 и чл. 181 ГКРФ; М. С. Абраменков, П. В. Чугунов, *op. cit.*, 232–234.

Компаративно посматрано, у законодавствима која су представљала предмет наше анализе, такође је прихваћена подела разлога неважности завештања на оне који доводе до његове ништавости или рушљивости, а у зависности од значаја који се у сваком правном поретку придаје конкретном услову пуноважности завештања. Иако разлике у погледу начина санкционисања непоштовања ових услова свакако постоје, начелно би се могло закључити да у свима њима ништавост представља санкцију за оно завештање чија је садржина противна јавном поретку и моралу, те приликом чијег испуњења није испоштован неки од прописаних обавезних елемената његове форме. С друге стране, недозвољен утицај на изјаву последње воље, односно мане воље у свим посматраним правима представљају разлог рушљивости завештања, при чему у појединим од њих ова санкција погађа и завештање којим су нарушени интереси нужних наследника (Немачка, Русија). Најзад, када је реч о завештајној способности као услову сачињавања пуноважног завештања, упоредноправна анализа показала је да се начини санкционисања завештања приликом чијег сачињавања она није постојала, такође разликују, те је тако завештање услед наведеног разлога у појединим правима санкционисано ништавошћу (Немачка, Аустрија), а у другима рушљивошћу (Француска). Постоје и решења према којима се врста санкције разликује у зависности од тога да ли се ради о недостатку објективног или субјективног елемента завештајне способности (Русија).

Последње споменуто решење начелно је прихваћено и у домаћем праву, имајући у виду чињеницу да непостојање способности за расуђивање не представља увек разлог ништавости завештања. Става смо да законска солучија према којој услед недостатка објективног елемента наступа ништавост завештања, а услед недостатка субјективног елемента било ништавост завештања, било његова рушљивост, није прихватљива. Прописивањем санкције рушљивости практично се оставља простор за накнадно оснажење завештања сачињеног од стране лица које нема правно релевантно вољу, чиме се шири могућност недопуштеног утицаја на завештаоца. Субјективни и објективни елемент завештајне способности имају исти значај за формирање правно релевантне воље завештаоца. Услед наведеног, у погледу завештања приликом чијег сачињавања није био испуњен било који од услова који творе завештајну способност, као једину санкцију *de lege ferenda* требало би прописати његову ништавост, као што је то учињено и у већини савремених европских законодавстава.

Полазећи од значаја који завештајна способност има за настанак пуноважног завештања, као и с обзиром да њено постојање треба одвојено вредновати од пословне способности и одмеравати је према потреби за сачињавање завештања, виђења смо и да би њен субјективни елемент било сврсисходно ближе одредити у самом законском тексту. Иако дефинисање појма способности

за расуђивање у контексту постојања завештајне способности ни компаративно посматрано није уобичајено (изузетак од наведеног представљају, примера ради немачко, аустријско и хрватско право), овакво решење у српском праву било би од несумњиве користи, посебно имајући у виду чињеницу да одлука суда о могућности сачињавања завештања од стране лица које се делимично лишава пословне способности зависи управо од његове способности за расуђивање. *De lege ferenda* способност за расуђивање треба дефинисати као способност неког лица да схвати смисао, суштину и правни значај завештања, његове стварне и правне последице и способност да поступа у складу са тим сазнањем. Оваквим решењем допринело би се адекватнијем обезбеђењу реализације слободе завештања и смањила би се могућност спорова поводом наведеног разлога неважности завештања.

Најзад, става смо да су одређене нормативне корекције неопходне и приликом регулисања круга лица у чију корист су ништава поједина завештајна располагања. Узимајући у обзир правну релевантност ванбрачне заједнице у данашње време, те Уставом и Породичним законом гарантован једнак правни положај супружника и ванбрачног партнера, става смо да би *de lege ferenda* законом експлицитно требало прописати и ништавост оних завештајних одредаба којима се нешто оставља ванбрачном партнеру овлашћеног лица за сачињавање јавних облика завештања или се пак располаже у корист ванбрачног партнера завештајних сведока код јавних облика завештања, алогографског и усменог завештања. Код усменог завештања, ништавошћу је потребно санкционисати и оне завештајне одредбе којима се нешто оставља ванбрачном партнеру предака, потомака и побочних сродника (закључно са четвртим степеном побочног сродства) завештајних сведока.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Anne-Marie Leroyer, *Droit des successions*, Éditions Dalloz – Paris, 2011.
- Бојан Пајтић, Сања Радовановић, Атила Дудаш, *Облигационо право*, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2018.
- Борислав Т. Благојевић, *Наследно право СФРЈ*, Завод за издавање уџбеника СР Србије, Београд, 1964.
- Б. А. Булаевский, Р. И. Виноградова, А. Ф. Ефимов, Т. Л. Левшина, Е. А. Павлова, И. В. Пантелеева, Н. В. Сучкова, М. Л. Шелютто, О. Ю. Шиловост, К. Б. Ярошенко, *Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части второй*, Москва 2007.
- Владимир Олегович Гаврилов, *Коментарий к разделу V части III ГК РФ, Наследственное право*, Санкт-Петербург, 2003.
- Владислав Ђорђевић, *Наследно право*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 1997.
- Дејан Ђурђевић, *Апсолутна ништавност завештања*, докторска дисертација, Београд, 2004.

- Дејан Ђурђевић, *Наследно право*, Правни факултет у Београду, Београд, 2010.
- Дејан Ђурђевић, *Утицај недовољеног моћива на јуноважност шестименити*, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 3-4/2004, 447-486.
- Драгица Живојиновић, *Стављање завештања ван снаге у аустријском и српском праву*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 88/2020, 15-33.
- Драгица Живојиновић, *Завештајна (не)способност de lege lata и de lege ferenda*, Двадесет година Закона о наслеђивању Републике Србије, Ниш, 2016, 151-166.
- Драгица Живојиновић, *Ништавост фалсификованог завештања*, Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу – Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2009, 259-267.
- Јелена Видић, Милица Ковачевић, *О појединим питањима завештајног наслеђивања у српском праву – de lege ferenda (I део)*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1/2023, 161-188.
- Јелена Видић Трнинић, *Активна завештајна способност у савременим правима Европје*, Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније: тематски зборник, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, Нови Сад, 2020, 317-334.
- Јелена Видић Трнинић, *Увод у ујоредно наследно право*, Нови Сад, 2020.
- Лазар Марковић, *Наследно право*, Штампарија „Дом“, Београд, 1930.
- Ludwig Häsemeyer, *Geltungserhaltende oder geltungszerstörende Reduktion?* (1097-1108) у: M. Habersack et al (Hrsg.), *Festschrift für Peter Ulmer zum 70. Geburtstag am 2. Januar 2003*, De Gruyter Recht, Berlin 2003.
- Milan Kreč, Đuro Pavić, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Narodne novine, Zagreb, 1964.
- Михаил Сергеевич Абраменков, Петр Валерьевич Чугунов, *Наследственное право*, Москва, 2019.
- Наташа Стојановић, *Наследно право*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2011.
- Ненад Тешић, *О правнојословном осамостаљивању физичких лица*, Усклађивање пословног права Србије с правом Европске уније, Београд, 2013, 404-437.
- Nikola Gavella, Vlado Belaj, *Nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
- Оливер Б. Антић, Зоран М. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Номос, Београд, 1996.
- Р. Ю. Закиров, „К вопросу о недействительности завещания“, текст доступан на: <https://ale-gribov.livejournal.com/19414.html>.
- Славко Марковић, *Наследно право у Југославији*, Савремена администрација, Београд, 1978.
- Славко Марковић, *Однос шестимениталне према правној и пословној способности*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Ниш, 1974, 155-172.
- Слобода Мидоровић, *Делимична ништавост уговора*, докторска дисертација, Нови Сад, 2022.
- Тамара Ђурђић-Милошевић, *Неки аспекти завештајне способности*, Правни живот, Београд, 10/2013, 565-577.
- Francis Lefebvre, *Successions et libéralités*, Régime juridique et fiscal, Nouvelle édition 2011.

Hans Brox, Wolf-Dietrich Walker, *Erbrecht*, München, 2010.

Грађански законик Аустрије из 1811. године (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811, закључно са изменама и допунама из 2020. године, BGBl. I Nr. 16/2020). Доступан на: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>.

Грађански законик Немачке из 1896. године (Bürgerliches Gesetzbuch, BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738, закључно са изменама и допунама из 2024. године, BGBl. 2024 I Nr. 323). Доступан на: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.

Грађански законик Француске из 1804. године (Civil Code, закључно са изменама и допунама из 2024. године). Доступан на: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/.

Грађански кодекс Руске Федерације – трећи део N 146-ФЗ (наследно право), ступио на снагу 2002. године, последње измене и допуне од 13. децембра 2024. године.

Доступан на: base.garant.ru/10164072/

Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, „Службени гласник СРС“, бр. 25/1982, 48/1988; „Службени гласник РС“, бр. 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – др. закон и 14/2022.

Закон о наслеђивању Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

Закон о облигационим односима, „Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020.

Закон о пензијском и инвалидском осигурању Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022, 76/2023 и 94/2024.

Одлука ВКС Рев 2647/2021 од 20.10.2022. године, доступна на: <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/rev-26472021-3139>.

Решење Вишег суда у Новом Саду ГЖ-2093/16 од 21.06.2016. године, доступно на: <http://bilten.osns.rs/presuda/sentenca?url=delimicno-lisenje-poslovne-sposobnosti>.

Одлука ВС Рев 20539/2023 од 04.04.2024. године, доступна на: vrh.sud.rs.

Одлука ВКС Рев 5151/2020 од 14.04.2021. године, доступна на: vrh.sud.rs. Cour de cassation, Ire chambre civile 20 mars 2013, n° 11-28318, доступна на: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000027209240&fastReqId=51702958&>.

Cour de cassation. Ire chambre civile 17 février 2010, n° 08-21927, доступна на: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000021855971&fastReqId=1466743919&fastPos=1>.

Jelena Đ. Vidić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
j.vidic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7471-2981

Milica S. Kovačević
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
m.kovacevic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0001-7310-743X

(On) the Reasons for Invalidity of Wills in Serbian and Comparative Law

Abstract: *In order to be legally valid, a will, as a legal act mortis causa, must fulfill certain conditions as prescribed by each specific legal system. Under Serbian law, a will can only produce legal effects if it has been executed by a testator with testamentary capacity, who freely expresses their will, and whose content is in accordance with positive legal provisions and rules of morality, while being made in one of the forms prescribed by law. The absence of any of these elements renders the will invalid.*

The legal order of each country evaluates the reasons for the invalidity of a will and classifies them accordingly as void or voidable wills. Voidness, as a type of civil law sanction, aims to strengthen legal certainty by protecting the public interest and the security of legal transactions. On the other hand, voidability, as a sanction of lesser legal effect, primarily impacts the private interests of the interested parties, which is why its scope is narrower. The Serbian Law on Inheritance clearly distinguishes between void and voidable wills in terms of the causes leading to their invalidity, the entitled persons who can invoke them, the time limits within they can be asserted, and the legal consequences of annulment. While generally falling within the framework of traditional reasons for the invalidity of legal acts as contained in the Law on Obligations, some of the reasons for voidness and voidability, as well as certain procedural aspects of the invalidity of wills, have been adapted to the specifics of a mortis causa legal act and inheritance law.

This paper examines the manner in which the aforementioned issues are regulated in Serbian law, as well as in other contemporary legal systems such as German, Austrian, French, and Russian law, with a particular focus on the legal solutions accepted in domestic law. Based on this analysis, while consulting current

legal doctrine and case law and also taking into consideration certain favorable solutions found in comparative law, the authors present appropriate proposals that could contribute to the improvement of the legal regulation concerning the reasons for the invalidity of wills in Serbian legislation de lege ferenda.

Keywords: *nullity of a will, voidability of a will, public order, testamentary capacity, forgery of a will, defects in the expression of a will, form of a will.*

Датум пријема рада: 17. 3. 2025.

Датум прихватања рада: 5. 5. 2025.